

УДК 792.8:7.01

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/95-3-17>**Ірина ТКАЧЕНКО,**

orcid.org/0000-0002-7612-1082

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри хореографії та спортивних дисциплін

Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

(Суми, Україна) irisha310192@gmail.com

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО В БАЛЕТНИХ СПЕКТАКЛЯХ ДЖОРДЖА БАЛАНЧИНА: ЗЛИТТЯ РУХУ ТА ЕСТЕТИКИ

Стаття присвячена проблемі взаємодії танцювального руху, естетичних аспектів та візуального мистецтва в балетних спектаклях великого хореографа Джорджа Баланчина. Мета роботи – розкрити особливості образотворчого мистецтва в балетних спектаклях Джорджа Баланчина. Дослідження ґрунтуються на комплексі методів, а саме загальнонаукові – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, які застосовувалися з метою розробленості проблеми образотворчого мистецтва в балетних спектаклях Джорджа Баланчина та конкретно-наукові, зокрема біографічний метод, історико-генетичний та ретроспективний аналіз, які використовувалися з метою висвітлення життєвого і творчого шляху Баланчина; порівняльно-зіставний аналіз, котрий дозволив охарактеризувати хореографічне мистецтво Баланчина; аналітичний, що застосовувався задля з'ясування особливостей втілення образотворчого мистецтва в балетних спектаклях Баланчина.

У процесі дослідження було доведено, американський хореограф, танцівник Джордж Баланчин, синтезувавши елементи класичного балету з сучасними техніками, відзначається інноваційним хореографічним баченням, яке втілюється в його спектаклях. Останні тісно взаємодіють із образотворчим мистецтвом (костюм, сценічний декор, світло).

У роботі проаналізовано балетні спектаклі Джорджа Баланчина («Аполлон», «Чотири темпераменти», «Агон») та розглянуто особливості образотворчого мистецтва, зокрема сценічне оформлення, костюми, світло в представлених балах. Доведено, для балетних спектаклів Джорджа Баланчина притаманне поєднання естетики сцени та декорацій, які відбивають сюжетну лінію твору. Невід'ємною часткою балетних спектаклів є костюми виконавців, а також світло. Останнє додає відповідної атмосфери сценічному простору та підтримує емоційну напругу, глибину балетного спектаклю.

Ключові слова: мистецтво, образотворче мистецтво, балет, спектакль, балетний спектакль, Джордж Баланчин.

Iryna TKACHENKO,

orcid.org/0000-0002-7612-1082

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;

Head of the Department of Choreography and Sports Disciplines

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

(Sumy, Ukraine) irisha310192@gmail.com

FINE ARTS IN GEORGE BALANCHINE'S BALLET PERFORMANCES: THE FUSION OF MOVEMENT AND AESTHETICS

The article is devoted to the problem of interaction between dance movement, aesthetic aspects and visual art in ballet performances by the great choreographer George Balanchine. The purpose of the work is to reveal the peculiarities of visual art in ballet performances by George Balanchine. The study is based on a set of methods, namely general scientific methods – analysis, synthesis, generalization, systematization, which were used to develop the problem of fine arts in ballet performances by George Balanchine and specific scientific methods, in particular the biographical method, historical and genetic and retrospective analysis, which were used to highlight the life and work of Balanchine; comparative and contrastive analysis, which allowed to characterize Balanchine's choreographic art; analytical analysis, which was used to clarify the peculiarities of the embodiment of fine art in Balanchine's ballet performances.

The study proved that the American choreographer and dancer George Balanchine, who synthesized elements of classical ballet with modern techniques, is noted for his innovative choreographic vision, which is embodied in his performances. The latter closely interact with the visual arts (costume, stage decor, light).

The paper analyzes George Balanchine's ballet performances («Apollo», «Four Temperaments», «Agon») and examines the features of the visual arts, in particular stage design, costumes, and light in the presented ballets. It is proved that George Balanchine's ballet performances are characterized by a combination of stage aesthetics and scenery that reflect the storyline of the work. An integral part of ballet performances are the performers costumes and lighting. The latter adds the appropriate atmosphere to the stage space and maintains the emotional tension and depth of the ballet performance.

Key words: art, fine arts, ballet, performance, ballet performance, George Balanchine.

Постановка проблеми. Балет, як вид високої мистецької культури, завжди служив платформою для вираження не лише руху, але й образності та естетики. Один із видатних майстрів балетного мистецтва – Джордж Баланчин – визнаний геній хореографії, який домігся злиття руху та естетики на прикладі власних спектаклів та, в цілому, додав образотворчого мистецтва до світу балету. Пройшовши шлях від танцівника до великого хореографа, Баланчин залишив свій відбиток в історії балету, розширивши межі класичного балету та створивши власний стиль, де гармонійно поєдналися рух з красою образотворчого мистецтва.

Джордж Баланчин – творець не тільки хореографічних вистав, а й зачинатель виразного образотворчого мистецтва на балетній сцені. Кожен його спектакль оживає на сцені, в якому рух, поза стають елементом витонченої композиції. З метою створення неповторних візуальних образів, Баланчин вдало використовує світло, костюми, декорації. Як наслідок можемо стверджувати, Джордж Баланчин – архітектор балетного мистецтва, де рух і естетика синтезують у неперевершеній гармонії. Він відкрив нові шляхи для розвитку образотворчого мистецтва в балетному спектаклі.

Аналіз досліджень. На особливий інтерес у контексті нашого дослідження заслуговують праці українських дослідників, які висвітлюють окремі аспекти творчості Джорджа Баланчина, а саме: Н. Кабачок, О. Плахотнюк, М. Погребняк, О. Чепалов, Д. Шариков та інші. Мова пластики Джорджа Баланчина стала об'єктом наукового пошуку О. Зінич. Вагоме значення для осмислення досліджуваної проблеми стали праці В. Гацелюк в яких розкриваються питання творчого доробку Джорджа Баланчина та становлення його балетного стилю. Набувають фундаментальності дослідження, які порушуються в роботах іноземних вчених, таких як: Н. Голден (N. Goldner) «Ще більше баланчинських варіацій», Р. Готтліб (R. Gottlieb) «Джордж Баланчин: творець балету», Дж. Стейхен (J. Steichen) «Баланчин і американська компанія Кірстейн», Б. Тапер (B. Taper) «Джордж Баланчин» та інші. Водночас аналіз наукової думки надає підстави стверджувати, що питання образотворчого мистецтва в балетних спектаклях Джорджа Баланчина не знайшли втілення.

Мета статті. Розкрити особливості образотворчого мистецтва в балетних спектаклях Джорджа Баланчина.

Методологія дослідження спирається на комплекс методів: загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація), які застосовувалися з метою розробленості проблеми образотвор-

чого мистецтва в балетних спектаклях Джорджа Баланчина. Особливий спектр становлять конкретно-наукові методи, зокрема біографічний, історико-генетичний та ретроспективний аналіз, які використовувалися з метою висвітлення життєвого і творчого шляху Джорджа Баланчина; порівняльно-зіставний аналіз – дозволив охарактеризувати хореографічне мистецтво Баланчина; аналітичний, що застосовувався задля з'ясування особливостей втілення образотворчого мистецтва в балетних спектаклях Баланчина.

Виклад основного матеріалу. На основі біографічного методу дослідження нами було встановлено, Джордж Баланчин (1904–1983), справжнє ім'я – Георгій Мелітонович Баланчивадзе, народився 22 січня 1904 року. Свою танцювальну кар'єру він розпочав у трупі Сергія Дягілева, де отримав високий рівень професійної підготовки. У 1933 році він емігрував до Сполучених Штатів Америки і став частиною новоствореного Американського балетного театру (1934), який пізніше перейменовано на Нью-Йоркський міський балет (New York City Ballet). Креативність та здатність синтезувати класичний балет із сучасними тенденціями швидко зробили Джорджа Баланчина ключовою фігурою в світі американського балету (Гацелюк, 2019: 13).

Історико-генетичний та ретроспективний аналіз зумовлює наголосити, відомий своєю інноваційною хореографією, образотворчим підходом до балету, Баланчин створив низку класичних та сучасних спектаклів: «Аполлон», «Блудний син», «Сім смертних гріхів», «Серенада», «Чотири темпераменти», «Симфонія до мажор», «Тема з варіаціями», «Орфей», «Жар-птиця», «Весна священна», «Агон», «Сонатіна». Він залишив виразний слід в історії хореографічного мистецтва, визначивши американський балет як важливу галузь світового танцю. Спадок Джорджа Баланчина ми відзначаємо не тільки унікальністю хореографічних рішень, але й естетикою, яка криється в технічних танцювальних можливостях, музичній виразності, образотворчому мистецтві (Гацелюк, 2021: 292).

Зазначимо, для створення миттєвих образів на сцені, Баланчин використовує ритм та динаміку в тісному зв'язанні з музикою. Його спектаклі – це виразна танцювальна відповідь на звучання музичних композицій, де рухи тіла відображають емоційну сутність музики. Майстерно експлуатуючи сценічний простір, Джордж Баланчин перетворює його на полотно для своїх спектаклів. У балетах Баланчина сцена дозволяє відчути енергію руху в усій його красі та гармонії, де тіло танцівника

займає ключову позицію не тільки в контексті сценічного простору, а й драматургічної побудови спектаклю. Кожен жест, поза декламують історію, тоді як тіло виконавця виявляється найважливішим носієм емоцій та почуттів (Погребняк, 2013: 130; Шариков, 2016: 7).

Балетні спектаклі Джорджа Баланчина синтезують танець, музику, образотворче мистецтво в єдину концепцію творця. Під таким кутом зору, важливо з'ясувати сутність образотворчого мистецтва на прикладі балетної спадщини митця.

Одним із ранніх балетів Джорджа Баланчина є «Аполлон» (також відомий як «Аполлон Мусагет»), створений в 1928 році для Паризького турне трупи Сергія Дягілева. Спектакль відзначений своєю елегантністю, строгою геометрією рухів, та красою образотворчого рішення, де кожен елемент – музика, танець, костюми, декорації складають невіддільну частку цілісного твору (Gottlieb, 2010: 87).

Аналізуючи спектакль доцільно констатувати, костюми балету вирізняються простотою та елегантністю. Білі туніки з вузькими рукавами для Муз та темно-блакитні костюми для Аполлона і богів створюють класичну балетну естетику та простоту. З одного боку, означені образи відображають античність, з іншого – виразно влітають інновації епохи ХХ століття. Спектакль характеризується мінімалістичними декораціями, де біле світло підкреслює технічну складову виконавців.

Характерною особливістю «Аполлона» є геометрично вишукані рухи танцівників, які втілюються в сюжетній лінії балету, що повідує грецьку міфологію про бога музики та світла Аполлона. Наголосимо, для вираження краси та симетрії, Баланчин використовує класичні пози та лінії, кожен танцювальний крок віддзеркалює мелодійні лінії. Аргументовано, Джордж Баланчин співвідносить структуру костюмів із формами грецької античності, створюючи гармонію між тілом танцівника та візуальним оточенням.

На основі застосування історико-генетичного та ретроспективного аналізу нам було встановлено, в 1946 році Джордж Баланчин представляє балет «Чотири темпераменти», котрий відзначається своєрідним характером, експресивністю танцювальних рухів та виразним використанням образотворчого мистецтва. Порівняльно-зіставний аналіз уможливило констатувати, сценічний одяг танцівників характеризується сучасним мінімалістичним стилем. Завдяки чіткості ліній, форм, відчутно відображення характерів темпераментів, зокрема темперамент сангвініка передає яскраві та живі кольори, тоді як флегматик є втіленням

спокійних, приглушених відтінків (Steichen, 2018: 264).

Абстрактні і, водночас, стилізовані декорації та сцена відповідають сучасному баченню Джорджа Баланчина до хореографії. З метою передачі відповідного темпераменту та емоцій, сцена віддзеркалює геометричні форми та прості лінії. Водночас, у створенні настрою та емоційної інтенсивності вирішальне значення належить світлу. Гра світлом підкреслює різні частини балету та акцентує на особливостях рухів і атмосфери.

На особливу увагу заслуговує балетний спектакль Джорджа Баланчина «Агон», створений у 1957 році для Нью-Йоркського міського балету. Означений спектакль відзначається не лише своєю хореографією, але і виразною інноваційністю в образотворчому мистецтві, включаючи костюми, декорації, сцену та світло. Наголосимо, костюми балету характеризуються абстракцією та геометричними формами, що відповідають сучасному стилю і відображають експериментальний характер балетів Баланчина.

Мінімалістичним оформленням наділена і сама сцена, яка не тільки підкреслює геометричний характер хореографії, але й визначає просторові елементи, що сприяють створенню враження сучасності та експерименту. Для відтворення напружених танцювальних моментів та створення концентрації уваги на певних сценах, балет «Агон» демонструє інтенсивне та динамічне використання світла.

Узагальнюючи балетний спектакль ми можемо стверджувати, «Агон» визначається не лише своєю хореографією, але й яскравим та новаторським підходом до образотворчого мистецтва. Кожен аспект, включаючи костюми, декорації, сцену, світло, служить для підкреслення вражаючого синтезу мистецтва та високої естетики, що є характерним для творінь Джорджа Баланчина (Goldner, 2011: 73; Taper, 1996: 196).

Результати аналізу окремих балетних спектаклів Джорджа Баланчина надали можливість виокремити загальні аспекти образотворчого мистецтва, які втілилися в балетах митця, а саме костюми, декорації, сцена, світло. Вважаємо за вагомим наголосити, Джордж Баланчин визначався стильним і сучасним підходом до хореографії. В його постановках костюми вирізнялися простотою, елегантністю. Більш того, сценічний одяг виконавців враховував характери танцівників та підкреслював їхні рухи.

Джордж Баланчин використовував мінімалістичний підхід до декорацій. Абстрагуючись від зайвих деталей, хореограф покладається на силу-

ети та форми танцівників. Його сцени досить часто мали простий вигляд. Однак, ефектні рухи та виразність танців постійно залучали публіку.

Значимо, особлива роль в балетних спектаклях Баланчина належала світловому дизайну, який точно синхронізував із рухами виконавців. Світло стало засобом підкреслення ритму, динаміки та вираження всієї сюжетної лінії. Образотворче мистецтво в балетних спектаклях Джорджа Баланчина відзначається тонкістю, елегантністю та виразністю, що пояснюємо прагненням митця до простоти та водночас вражаючої ефектності, ставлячи в центр красу та витонченість танцю (Зінич, 2012: 25).

Таким чином, узагальнюючи особливості образотворчого мистецтва в балетних спектаклях Джорджа Баланчина та застосовуючи порівняльно-зіставний аналіз нами було встановлено, ключовою рисою творчості митця став його унікальний підхід до естетики руху. Баланчин домінує різноманітністю рухів, від простих, граціозних до складних та динамічних. Хореографія Баланчина наділена своєрідною енергією та гармонією, яка втілюється в образі та оживає на сцені.

У балетах Джорджа Баланчина образотворче мистецтво втілювалося завдяки використанню простору на сцені, а також декораціям, костюмам, які складають елемент образотворчості. Його постановки пронизані глибоким розумінням взаємодії тіла, світла та об'єму. Синтез останніх створює неперевершені візуальні картини, які поглиблюють сприйняття хореографічних образів та подій.

Висновки. На основі застосування загальнонаукових та конкретно-наукових методів дослідження

розкрито особливості образотворчого мистецтва в балетних спектаклях Джорджа Баланчина. Керуючись біографічним методом аргументовано, Джордж Баланчин – американський хореограф, танцівник, діяльність якого стала визначною для світового балету. Будучи засновником Американського балетного театру, Баланчин вплинув на розвиток танцю в його новітній інтерпретації.

Застосування порівняльно-зіставного аналізу засвідчує, хореографія Джорджа Баланчина відзначається суворою лаконічністю та витонченістю. Він віддає перевагу чистоті ліній та простоті форм, акцентуючи увагу на високий рівень технічної майстерності виконавців. Баланчин використовує абстрактні композиції та чітко визначені структури, що підпорядковуються геометрії. Творчість Джорджа Баланчина відзначається інноваційним підходом до традиційного балету, де він не тільки поєднує класичні елементи з сучасними тенденціями, але і концентрується на образотворчому мистецтві (костюм, сценічне оформлення, світло).

Проаналізувавши найбільш знакові роботи Баланчина («Аполлон», «Чотири темпераменти», «Агон») було доведено, сценічне оформлення спектаклів відзначається простотою та елегантністю, створюючи атмосферу, що підкреслює майстерність танцю та виразність постановки. Стиль і характер персонажів відображають костюми, які співзвучно поєднуються з естетикою сцени та декораціями. Для створення відповідної атмосфери і виокремлення ключових моментів, Баланчин використовує світло. Останнє підтримує емоційну напругу та глибину спектаклю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гацелюк В. Роль творчого доробку Джорджа Баланчина (Георгія Мелітоновича Баланчивадзе) у сучасній практиці неокласичного балету: хронологічний аспект. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2021. Том 32 (71). № 4. С. 290–296.
2. Гацелюк В. Становлення балетного стилю Дж. Баланчина в контексті історичного розвитку художньої культури ХХ ст. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2019. Том 30 (69). № 1. С. 12–16.
3. Зінич О. Мова пластики Джорджа Баланчина: від естетики авангардизму до балетної неокласики. Студії мистецтвознавчі. 2012. № 3. С. 24–36.
4. Погребняк М. Неокласичний танець: генеза та його естетико-стильові особливості у театрі Джорджа Баланчина. Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство». 2013. Вип. 28. С. 128–137.
5. Шариков Д. Неокласичний балет Джорджа Баланчина «Чакона»: естетично-стилістичний і формально-технічний аспекти. Парадигма пізнання: гуманітарні питання. 2016. № 8 (19). С. 1–10.
6. Goldner N. More Balanchine Variations. Gainesville: University Press of Florida. 2011. 156 p.
7. Gottlieb R. George Balanchine: The Ballet Maker. New York: Harper Perennial. 2010. 224 p.
8. Steichen J. Balanchine and Kirstein's American Enterprise. Oxford University Press. 2018. 400 p.
9. Taper B. George Balanchine: A Biography. Berkeley: University of California Press. 1996. 458 p.

REFERENCES

1. Hatseliuk V. (2021). Rol tvorchoho dorobku Dzhordzha Balanchyna (Heorhiia Melitonovycha Balanchyvadze) u suchasni praktysi neoklasichnoho baletu: khronolohichni aspekt. [The role of the creative work of George Balanchine (George Melitonovich Balanchivadze) in the modern practice of neoclassical ballet: a chronological aspect]. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Istorychni nauky, 32 (71). 290–296. [in Ukrainian].

2. Hatseliuk V. (2019). Stanovlennia baletnoho styliu Dzh. Balanchyna v konteksti istorychnoho rozvytku khudozhnoi kultury XX st. [The formation of the ballet style of J. Balanchine in the context of the historical development of artistic culture of the 20th century]. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Istorychni nauky, 30 (69), 1. 12–16. [in Ukrainian].
3. Zynych O. (2012). Mova plastyky Dzhordzha Balanchyna: vid estetyky avanhardyzmu do baletnoi neoklasyky. [George Balanchine's plastic language: from avant-garde aesthetics to ballet neoclassicism]. Studii mystetstvoznavchi, 3. 24–36. [in Ukrainian].
4. Pohrebniak M. (2013). Neoklasychnyi tanets: heneza ta yoho estetyko-stylovi osoblyvosti u teatri Dzhordzha Balanchyna. [Neoclassical dance: genesis and its aesthetic and stylistic features in George Balanchine's theater]. Visnyk KNUKIM. Serii «Mystetstvoznavstvo», 28. 128–137. [in Ukrainian].
5. Sharykov D. (2016). Neoklasychnyi balet Dzhordzha Balanchyna «Chakona»: estetychno-stylistychni i formalno-tekhnichnyi aspekty. [George Balanchine's neoclassical ballet «Chacon»: aesthetic-stylistic and formal-technical aspects]. Paradyhma piznannia: humanitarni pytannia, 8 (19). 1–10. [in Ukrainian].
6. Goldner N. (2011). More Balanchine Variations. Gainesville: University Press of Florida. 156.
7. Gottlieb R. (2010). George Balanchine: The Ballet Maker. New York: Harper Perennial. 224.
8. Steichen J. (2018). Balanchine and Kirstein's American Enterprise. Oxford University Press. 400.
9. Taper B. (1996). George Balanchine: A Biography. Berkeley: University of California Press. 458.

Дата першого надходження статті до видання: 08.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

